

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора,
Гриченко Оксани Анатоліївни – на дисертаційне дослідження
Бобчинського Павла Миколайовича на тему: «Кримінальна відповідальність
за порушення недоторканності житла» на здобуття наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності 081 «Право»

Актуальність теми. Захист приватного життя та недоторканності житла є фундаментальною конституційною гарантією (ст. 30 Конституції України). В умовах реформування правоохоронної системи та адаптації українського законодавства до європейських стандартів (зокрема, практики ЄСПЛ), питання чіткої кваліфікації порушень за ст. 162 КК України та усунення розбіжностей у судовій практиці набувають особливої гостроти. Робота Бобчинського П.М. є своєчасною відповіддю на запит юридичної спільноти щодо модернізації кримінально-правової охорони конституційних прав особи, зокрема права на житло.

Отже, тема яку обрав дисертант є актуальною, так як автор в межах роботи: висвітлив достатню кількість доктринальних та правозастосовних позицій кримінально-правового захисту житла особи; детально дослідив проблеми кримінальної відповідальності за порушення недоторканності житла як суспільно небезпечного, протиправного діяння, що посягає на суспільні відносини у сфері особистих прав та свобод людини; уніфікував окремі дефініції; висловив власні позиції щодо вдосконалення редакції кримінально-правової норми та практики її застосування тощо.

Ознайомлення з дисертацією надає підстави для певної загальної оцінки роботи.

Автором було проведене самостійне дослідження наукової проблеми, яка присвячена розв'язанню конкретного наукового завдання шляхом комплексного аналізу теоретичних та практичних аспектів кримінальної відповідальності за порушення недоторканності житла як суспільно небезпечного, протиправного діяння, що посягає на суспільні відносини у сфері особистих прав та свобод людини та розробленню на його основі

відповідних пропозицій до чинного законодавства, спрямованих на удосконалення редакції кримінально-правової норми та практики її застосування. Вивчення поданих Бобчинським П.М. матеріалів дисертації та наукових публікацій, дає підстави стверджувати, що він провів ґрунтовний аналіз теми, актуальної в теоретичному плані, сформулював обґрунтовані висновки і пропозиції, що виносяться на захист. Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертації, повно відображено у 8 публікаціях за темою дисертації, з яких 4 – у наукових журналах та збірниках наукових праць, визначених МОН України, як фахові видання з юридичних наук; у 4 збірниках тез доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Представлена дисертація є оригінальною науковою працею Бобчинського Павла Миколайовича. В роботі не виявлено положень, які б порушували принципи академічної доброчесності. Не зафіксовано фактів академічного плагіату фабрикації чи фальсифікації. Дисертація становить самостійне дослідження, сформовані у дисертації положення та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях. Для аргументації окремих положень було використано праці інших науковців, на які зроблено відповідні посилання.

Досить конкретно визначені завдання дослідження, які відтворюють особливе бачення автором проблем, що стосуються: встановлення соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за порушення недоторканності житла; дослідження генези кримінально-правових норм про відповідальність за порушення недоторканності житла; визначення відповідальності за порушення недоторканності житла у зарубіжному кримінальному законодавстві; характеристики та аналізу об'єктивних ознак та суб'єктивних ознак порушення недоторканності житла; визначення відмежування порушення недоторканності житла від суміжних складів кримінальних правопорушень; розкриття кваліфікуючих ознак порушення недоторканності

житла; аналізу покарання за порушення недоторканності житла. Такий підхід у формулюванні завдань є підтвердженням комплексного характеру дослідження, як такого, що полягає у необхідності послідовного розгляду теоретичних, законодавчих та правозастосовних аспектів визначеної проблеми.

Значну увагу автор надає методології дослідження. Дисертант застосував загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, які обрані з урахуванням поставленої мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження: діалектичний, метод історико правового аналізу; порівняльно правовий метод; системно-структурний; аналізу та синтезу; статистичні методи.

Новизна розглянутих автором питань безумовна як така, що відтворює зміст суттєвих для подальшого реформування кримінального законодавства положень. У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень і висновків, запропонованих особисто дисертантом. У роботі враховано положення як національного, так і міжнародного законодавства, проаналізовано теоретичний матеріал, що стосується тематики роботи. Це надало можливість виробити новий підхід до дослідження значної кількості проблем щодо кримінальної відповідальності за порушення недоторканності житла як суспільно небезпечного, протиправного діяння, що посягає на суспільні відносини у сфері особистих прав та свобод людини. Достатня кількість положень, винесених автором на захист, і висновків є новими або містять значну частку новизни. Зокрема, історична періодизація запропонована автором та удосконалення понятійного апарату.

Практичне значення одержаних у дисертації Бобчинського П.М. результатів полягає в тому, що викладені у дослідженні висновки і пропозиції можуть бути використані в: правотворчості – для вдосконалення кримінального законодавства України в частині усунення недоліків і внесення відповідних змін до ст. 162 КК України; правозастосовній діяльності – під час здійснення кримінально-правової кваліфікації

кримінального правопорушення, передбаченого ст. 162 КК України та його розмежуванні з іншими кримінальними правопорушеннями, що мають спільну ознаку, тобто таку, яка має однаковий зміст у кількох складах кримінальних правопорушень закріплених в Особливій частині КК України; науково-дослідній роботі – для теоретичних розробок, пов’язаних з кваліфікацією кримінального правопорушення, передбаченого ст. 162 КК України (Акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 15.08.2025 р.); освітньому процесі – для здобувачів вищої освіти під час викладання курсу Загальної та Особливої частини кримінального права та відповідних спецкурсів (Акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 15.08.2025 р.).

Інформаційною та емпіричною основою дослідження були: результати вивчення статистичних даних Державної судової адміністрації України про осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, та види кримінального покарання за 2019-2024 роки; дані Офісу Генерального прокурора про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування; показники судової статистики за 2019 – січень-липень 2025 рр., матеріали Єдиного державного реєстру судових рішень, а також опублікованої слідчо-судової практики, окремі ухвали (вироки) суду щодо призначення покарань за порушення недоторканності житла за 2019-2025 рр.

Структурно дисертація складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 255 сторінок, з них основний зміст роботи складає 204 сторінки, список використаних джерел з 259 найменувань на 28 сторінках. Послідовність, взаємозв’язок розділів та підрозділів дисертації відповідають визначеним завданням, які спрямовані на реалізацію визначеної автором мети

дослідження. Безпосередньо за змістом розділів (підрозділів) дисертації вони доповнюють один одне, містять результати аналізу стану наукових теоретичних досліджень, міжнародно-правових аспектів, питань чинного кримінального законодавства, спрямовані на обґрунтування найважливіших, як на думку дисертанта, проблем.

Вивчення та аналіз конкретного змісту дисертації надає підстави визначитися із тими її положеннями, які посилюють значення виконаного дослідження, а отже заслуговують на увагу науковців та вітчизняного законодавця.

Дане дослідження доводить об'єктивну обумовленість та своєчасність розробки науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення кримінальної відповідальності за порушення недоторканності житла як суспільно небезпечного, протиправного діяння, що посягає на суспільні відносини у сфері особистих прав та свобод людини, з урахуванням сучасних викликів суспільства, а також позитивного міжнародного досвіду із означених питань.

Перший розділ «Загальні засади кримінальної відповідальності за порушення недоторканності житла» присвячений встановленню соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за порушення недоторканності житла, дослідженню генези кримінально-правових норм про відповідальність за порушення недоторканності житла, а також визначенню відповідальності за порушення недоторканності житла у зарубіжному кримінальному законодавстві (стор. 26-80).

У підрозділі 1.1 заслуговує уваги встановлення соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за порушення недоторканності житла через акцент на конституційну природу об'єкта охорони, збалансований аналіз позитивних і негативних наслідків криміналізації, а також ґрунтовний статистичний аналіз за 2020–2025 рр. (стор. 26-50).

Також слід відзначити дослідження автором у підрозділі 1.2. генези кримінально-правових норм про відповідальність за порушення

недоторканності житла, зокрема поєднання еволюції прав людини з генезою кримінально-правового захисту житла, а також обґрунтування концептуальної новизни проєкту КК України (стор. 50-59).

У підрозділі 1.3. особливу уваги привертає різноманітність підходів до визначення родового об'єкта за порушення недоторканності житла. Також значущими є у підрозділі ті положення які деталізують способи учинення порушення недоторканності житла, визначають спеціальну кримінальну відповідальність посадових осіб за порушення недоторканності житла, а також присвячені криміналізації замаху на проникнення (стор. 59-78).

Другий розділ «Об'єктивні та суб'єктивні ознаки порушення недоторканності житла» присвячений характеристиці об'єктивних ознак порушення недоторканності житла, а також аналізу суб'єктивних ознак порушення недоторканності житла (стор. 81-138).

У підрозділі 2.1. заслуговують на наукову та практичну увагу методологічна позиція щодо об'єкта кримінального правопорушення за порушення недоторканності житла; чітке визначення безпосереднього об'єкта ст. 162 КК України; встановлення подвійної ролі потерпілого; критична оцінка вузького тлумачення поняття «житло» та назви ст. 162 КК України; аналіз і проблематизація поняття «інше володіння»(стор. 81-113).

У підрозділі 2.2 найбільш значущими положеннями є: підхід до визначення суб'єкта кримінального правопорушення; чітке розмежування загального і спеціального суб'єкта; доведення виключно прямого умислу; встановлення сталого кримінологічного портрета порушника, який вчинив порушення недоторканності житла; виявлення проблем кваліфікації дій службових осіб (стор. 114-136).

Третій розділ «Спеціальні питання кримінальної відповідальності за порушення недоторканності житла» присвячений з'ясуванню відмежування порушення недоторканності житла від суміжних складів кримінальних правопорушень; розкриттю кваліфікуючих ознак порушення недоторканності

житла та аналізу покарання за порушення недоторканності житла. (стор. 139-210).

У підрозділі 3.1. автор присвятив увагу висвітленню одного з найбільш складних та практично значущих аспектів кримінально-правової доктрини - відмежуванню складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 162 КК України, від суміжних діянь. Серед тих положень, які автор висвітлив найбільш вдало є продемонстроване розмежування зі ст. 163 КК (порушення таємниці комунікацій); відмежування ст. 162 КК України від кримінальних правопорушень проти громадського порядку (ст. ст. 294, 296 КК України); здійснене співвідношення зі ст. 182 КК (недоторканність приватного життя), а також розмежування між порушенням недоторканності житла та кримінальними правопорушеннями проти власності тощо (стор. 139-167).

У підрозділі 3.2 найбільш вдало та обґрунтовано з погляду теорії кримінального права та законодавчої техніки автор висвітлив, зокрема системний підхід до визначення «службової особи» як наскрізного поняття; вирішення колізії між загальною та спеціальною нормами (ст. 162 та ст. 365 КК); встановлення нових кваліфікуючих ознак. Автор не лише аналізує чинний закон, а й пропонує конкретне формулювання норми, яке знімає існуючі наукові дискусії та відповідає сучасним викликам (технічні засоби, групові посягання) (стор. 167-182).

У підрозділі 3.3. найбільш вагомими положеннями є виявлення статистичної домінанти «штрафу» для ч. 1 ст. 162 КК України; доведення нелогічності призначення «позбавлення волі» за ч. 1 ст. 162 КК України; констатація вкрай низького рівня засуджень за кваліфікованим складом передбаченим ч. 2 ст. 162 КК України; використання конкретних судових вироків (2019–2021 рр.), що дозволило автору наочно продемонструвати типовий портрет правопорушника (стор. 182-207).

Крім розглянутих вище наукових положень, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які у сукупності забезпечують цілісність проведеного дослідження.

Відповідність дисертації профілю спеціалізованої вченої ради. За змістом дисертаційна робота Бобчинського Павла Миколайовича «Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності житла», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії повністю відповідає спеціальності 081 «Право» (08 – Право).

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертації. У рамках дисертаційного дослідження представлено широкий спектр цікавих і практично значущих положень та висновків, які безперечно заслуговують на ґрунтовну увагу наукової спільноти. Автору вдалося розкрити низку істотних теоретичних питань, що сприяють кращому розумінню досліджуваної проблеми, проте, як це часто буває при аналізі будь-якої теми, у роботі проявляються певні аспекти, які можуть викликати критичний аналіз і спонукають до подальших обговорень. Зокрема, деякі положення демонструють ознаки спірності або виглядають не повністю обґрунтованими в контексті досліджуваних питань. Ці аспекти, хоч і викликають суперечливі думки, можна розглядати як стимул для глибшого осмислення і можуть слугувати платформою для майбутніх наукових дискусій. У той же час вони відкривають можливості для визначення нових перспективних напрямів у вивченні відповідної проблематики. Зокрема слід звернути увагу на такі моменти.

1. Попри те, що автором визначені сфери застосування результатів дисертації, які підтверджується наявністю конкретних актів про впровадження (Акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження у наукову діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 15.08.2025 р.; Акт про впровадження результатів дисертаційного дослідження в освітній процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 15.08.2025 р.), що свідчить про те, що це не формальні результати, а апробовані знання, які вже використовуються в освітньому процесі та науковій роботі ОДУВС. Проте такий напрям діяльності як правотворчість має більш формальний характер. Адже в цьому

напрямі автор зазначає що сформульовані пропозиції, практичні рекомендації та висновки можуть бути використані для вдосконалення кримінального законодавства України в частині усунення недоліків і внесення відповідних змін до ст. 162 КК України. В такому випадку маємо констатувати, що не прописано шлях їх реалізації через суб'єктів законодавчої ініціативи. Без цього пропозиція може залишитися на рівні наукової рекомендації. Так, запропоновані автором зміни до кримінального законодавства повинні були б і могли б бути використані у законотворчій діяльності Верховної Ради України.

2. Хоча дана робота безпосередньо не охоплює у своєму предметі дослідження і серед поставлених завдань питання кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 162 КК України у воєнний час, з огляду на те, що Україна перебуває у стані воєнного стану вже майже чотири роки, викликає інтерес низка аспектів. По-перше, яким чином можна здійснити порівняльний аналіз кримінальної відповідальності за статтею 162 КК України у мирний та воєнний час? По-друге, як запропонована концепція недоторканності житла корелюється з правом правоохоронних органів або військових на проникнення в житло без рішення суду в умовах воєнного стану для рятування життя або майна?

3. Маю вказати на ряд запитань, які стосуються запропонованих автором змін до ст. 162 КК України:

- по перше, у пропозиції нової редакції до ч. 2 ст. 162 КК серед кваліфікуючих ознак дисертант зазначає ознаку «використання спеціальних технічних засобів». Я підтримую таку позицію, враховуючи умови стрімкого розвитку цифрових технологій та широкого поширення засобів прихованого аудіо-, відеоспостереження, застосування таких технічних засобів істотно підвищує рівень суспільної небезпеки відповідного діяння, оскільки створює можливість системного, непомітного та тривалого втручання у приватне життя особи. Проте, дана пропозиція породжує питання щодо розмежування

ч. 2 ст. 162 КК України із ст. 359 КК України (незаконне використання СТЗ отримання інформації)? Чи не буде тут при кваліфікації (ідеальної сукупності)?

- по-друге, автором запропоновано об'єднати терміни «житло» та «інше володіння» у поняття «володіння». Загалом я підтримую таке нововведення, проте виникає питання: чи не призведе така зміна у ст. 162 КК України до надмірного розширення сфери її дії?

4. Підрозділ 3.3 має міцну емпіричну основу та базується на коректному застосуванні наукових підходів до розуміння санкцій. Однак, він потребує посилення аналізу, чіткішого визначення проблематики санкції, передбаченої ст. 162 КК України, а також більш конкретизованих висновків із законодавчими рекомендаціями. Зокрема:

- автор презентує статистичні дані та фрагменти судових матеріалів щодо призначення покарань, але в деяких випадках ці матеріали надані описово, без належного теоретичного узагальнення. Якби автор більш детально визначив тенденції та закономірності в цьому питанні, це значно підвищило б результативність дослідження;

- під час аналізу покарань за кримінальні правопорушення, передбачені ст. 162 КК України, автор зосереджує увагу на низькому рівні застосування такого покарання, як виправні роботи. Однак, чітко сформульованих висновків із цього приводу не надано. Окремої уваги заслуговує позиція дисертанта щодо доцільності застосування виправних робіт за ч. 1 ст. 162 КК України, яка могла би стати основою для подальших обговорень і рекомендацій.

Водночас висловлені зауваження носять характер побажань та не можуть суттєво вплинути на загальну високу наукову цінність рецензованої роботи та позитивну оцінку проведеного автором дослідження.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Бобчинського Павла Миколайовича «Кримінальна відповідальність за порушення недоторканності житла» виконана на належному науково-

теоретичному рівні, є завершеною працею, сформульовані в ній наукові результати містять елементи наукової новизни, які мають теоретичне та практичне значення для кримінально-правової науки. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктор філософії та доктор наук у закладах вищої освіти (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови КМУ від 19 травня 2023 року № 502), наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759), та порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно постановою КМУ від 19 травня 2023 року № 502), а її автор - Бобчинський Павло Миколайович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право».

Опонент:

професор
кафедри кримінально-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права
та інноваційної освіти Дніпровського
державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Оксана ГРИТЕНКО

Підпис Гритенко О.А. засвідчує:

Проректор
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України

Олександр ЮНІН